

Ahogy lehet...

A fentebbi cím 1989 óta számtalanszor szerepelt és hangzott el közösségi programokon, megemlékezéseken, ünnepi rendezvényeken, tulajdonképpen ebben az esztendőben Reményik Sándor születésének 130. évfordulójára kellene emlékeztessen mindenkit. De az idei évben ennek a két szónak különleges jelentése is van, mivel egész életvitelünkre, benne közösségi életünkre, a közművelődési programok megvalósítására is jellemző, hogy nem úgy szervezünk és valósítjuk meg őket hogyan szeretnénk, hanem ahogy lehet.

Az idei Báthory Napok megrendezése, a koronavírus-járvány miatt, már az év elejétől fogva bizonytalanná vált. A járvány kezdetekor született kijárási tilalmas intézkedések bevezetése nyomán úgy tűnt, hogy mindennemű kulturális tevékenység megvalósíthatatlan lesz. Sajnos ez nagyrészt be is igazolódott, sorra maradtak el a EMKE Szilágysomlyó és környéke

és az alapítvány programjai, pedig sok mindennel készültünk 2020-ra is.

Aztán lassan éledeztek első dermedtségükből a hivatásos és amatőr intézmények, a közművelődés katonái. Hírek érkeztek, hogy sok mindent meg lehet a virtuális világban is valósítani, így sok tevékenység ott kapott teret. A Facebook oldalunkon keresztül mi is sok programot megosztottunk, majd elindult a Játékkuckó *Minden hétre két mese* népszerű online programja.

Ahogy lehetett, a hivatásos művészek, de a különböző rendezvényszervezők, civil szervezetek is elkezdtek kis nézőszámú, a járványügyi szabályokat tiszteletben tartó műsorokat szervezni, mivel a sok online lebonyolított programon való részvétel alkalmával sokan rájöttek, hogy a személyes találkozás varázsát, az élőben látott művészeti élményt semmi sem

dr. Széman Péter
a BA elnöke

tudja helyettesíteni. Ez a személyes találkozás és részvétel felértékelődött szemünkben, és nem csak az idősek, hanem a virtuális világot szinte egész nap használó fiatalok szemében is.

Az már tavasszal eldőlt, hogy az idei Báthory Napok keretében megrendezendő orvostovábbképző, első-sorban nemzetközi jellege miatt, nem tartható meg. Akkor is, amikor felcsillant a remény, hogy mégiscsak lehetnek valamiféle Báthory Napok, tudtuk azt, hogy a tervezett programból sok minden nem valósulhat meg. Illetve nem minden valósulhat meg személyes részvétellel, így egy hibrid rendezvényt igyekeztünk kialakítani, melynek lesznek online programjai, és lesznek – ha kis létszámmal is – de élő pillanatai.

Sok kihívás elé állított a 2020-as esztendő. De ugyanakkor egy régi álmunk is megvalósulhat, ha nem is úgy, ahogyan eredetileg gondoltunk. Amikor 1998-99-ben, a többség ellenállása miatt, nem sikerült létrehozni a nemzeti emlékhelyet, a következőket írtam le:

Nem az első eset, hogy valami egy adott történelmi pillanatban nem sikerül. De azért megvalósításáról nem mondtam le, és remélem, hogy rajtam kívül má-

sok sem mondtak le az emlékhely létrehozásáról. Mert az alábbiakban leírt példa, a Báthory-szobor története, azt bizonyítja, hogy kitartással, sok munkával, kedvező politikai széljárás esetében céljaink elérhetőek.¹

És íme, eljött a pillanat, amikor a nemzeti emlékhelyet – hacsak egy emlékfal erejéig is – létrehozzuk, kihozva eddig készített emléktábláinkat ideiglenes elhelyezési helyükről, a református templomból. Az 1948-49-es szabadságharc kopjafáját már 2014-ben sem sikerült köztérre elhelyezni, így, tanulva a sorozatos kudarcokból, illetve részsikerekből, az emlékfalat eleve saját területünkön, a Magyar Ház udvarán való-sítjuk meg, az alapítvány kuratóriumának döntése alapján. És hogy ne csak az eddig létrejött emléktáblákat tegyük ki erre a falra (amelyik még nem számít befejezettnek, nem készült el teljesen, elsősorban az anyagiak hiánya miatt), az emlékhely felavatása mellett Szilágysomlyó egyik szülöttének, dr. Nyiszli Miklósnak állítunk emléket. Az eljövendő generációra marad, hogy Báthory István, Mártonfi István mellett a város többi nagy szülötte is megkaphassa majd emlékjelét ezen a falon, itt és most nem említve meg csak dr.

Gáspár Ferencet, Bölöni Györgyöt, vagy Joe Pasternakot.

A Nyiszli Miklós-emléktáblával nemcsak a város szülőttére emlékezünk, hanem a náci haláltáborok felszabadulásának 75. évfordulójára is. Ugyanezt teszi Vitold Pileckinek a Magyar Ház udvarán felállított háromnyelvű emléktáblája is.

De legyünk optimistábbak! Talán majd jövőre nemcsak az online résztvevőknek és egy kis létszámú regisztrált látogatóknak kívánhatunk majd jó szórakozást, hanem mindenkinek, aki részt szeretne venni programjainkon. De addig is, a rendkívüli körülmények ellenére minden tényleges és online résztvevőnek méltóságteljes emlékezést, a lehetőségekhez képest jó szórakozást, valamint mindenkinek jó egészséget kívánok, vigyázzanak magukra, vigyázzunk egymásra.

¹Széman Péter: *A Báthory István Alapítvány első 20 éve*. Szilágysomlyó – Kolozsvár, Báthory István Alapítvány – Művelődés Egyesület, 2013.

Szilágysomlyó

... nem csak gyerekeknek

Peddignád fonás Széman Rózsával

Az idei Báthory Napok alkalmával kevésbé elterjedt technikával ismerkedhetnek az érdeklődő jelentkezők – gyerekek vagy felnőttek egyaránt. A vesszőfonás ugyan tájainkon is ismert ősrégi mesterség, peddignáddal fonni viszont igen látványos, de a vesszőfonásnál ez sokkal egyszerűbb művelet. A peddignádat a trópusi erdőben élő kúszó pálma egyik fajtájának rostjaiból nyerik, olykor már nálunk is beszerezhető.

Foglalkozásunkon, amelyet a jelen járványhelyzet miatt csak félóránként váltakozó, max. 3 fős csoportokban tarthatunk, egy kosárka megfonásához kap segítséget és lehetőséget az érdeklődő, amely kosárkát természetesen haza is viheti majd magával.

Létszám: összesen 15 fő

Kötelező jelentkezés: a Báthory Napok Facebook-eseményénél!!!

„Egy lángot adok, ápd, add tovább...”

Alkotások a zsoboki művésztaborok képeiből

A kiállítást megnyitja: Nagy Béla ny. mérnök,
közíró (Kolozsvár)

Létszám: 30 fő

Kötelező jelentkezés: a *Báthory Napok Facebook-
eseményénél!!!*

—————

A ZSOBOKI KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÓTÁBOR

Idén lesz huszonöt éve annak, hogy Zsobokon megkezdte működését Kalotaszeg neves képzőművészeti alkotótábor. A kolozsvári illetőségű, egy ideig Zsobok környékén is dolgozó Essig Kacsó Klára festőművész helyi rajztanári tevékenysége során merült fel a konkrét logisztikai lehetősége egy alkotótábor szervezésé-

nek a Bethesda Gyermekotthon vendégfogadásra alkalmas épületében. De ennél fontosabb volt a környezetesztétikai, valamint spirituális indíttatás: Zsobok mint a Kalotaszeg alszegi falucskája látványvilágában (építészet, táj, népviselet) és a helyi közösség hagyománytartó emberi attitűdjében nagyszerű körülménynek ígérkezett e képzőművészeti projekt számára. Kezdetől fogva adott volt az inspiráció tárgya: az élő népi kultúra tárgyi hagyatékának helyi gazdagsága, bár ez természetesen eleve meghatározta, némiképp szűkítette is a képzőművészeti megközelítésmódot. A figurativitást kedvelő, vagy valamely hagyományos alkotói módot gyakorló művészek számára kínált leginkább vonzó témákat.

Banner Zoltán művészeti kritikus, művészettörténész a tábor történetének elején vállalta a közreműködést a szervezővel, és a sajátosan Kós Károly-féle

transzilvanizmusra jellemző kezdeményezések sorában kiemelkedő helyet vizionált e projekt számára. (...) Számos különféle profilú alkotótábor működik Erdélyben a magyar közösség szervezésében, és mindenik valamilyen program mentén tervezi el hosszabb-rövidebb futását. Zsobokon is kialakult egy sajátos formája ennek. Banner Zoltán kiadványában Essig Kacsó Klára társszerzőként fogalmazza meg: „a Zsobokon székelő Kalotaszegi Képzőművészeti Alkotótábor célja megismerni és a készülő munkákban ihletforrásként felhasználni a tájegység gazdag néphagyományait, alkotó tehetséggel megáldott lakóinak szokásait, népviseletét, mindennapi életét. Célunk érdekében vándortáborrá is alakultunk. Rendszeresen kiszállásokat szerveztünk Kalotaszeg 35 falujába, hogy minél jobban megismerjük és megörökítsük a látottakat. Alkotásainkat bemutattuk a nagyközönségnek nemcsak Kalotaszegen, hanem hazai és határon túli kiállításokon is.” (...)

2015-ben a húszéves évforduló alkalmával a Szilágys megyei Művelődési és Művészeti Központ is belépett az addigi támogatók sorába, segítségükkel megjelent az említett művészeti album is. A festők, kerami-

kusok, szobrászok, fafaragók, garfikusok, textilesek mellett hét éve fut párhuzamosan egy fotós projekt is Zsobokon, ennek Essig József fotós a szervezője. A két csapat munkája úgy keretezi a tábor tevékenységét, hogy ez néhány éve (a korábbi év anyagából válogatott) fotókiállításal indul és a friss képzőművészeti anyag kiállításával zárul falunapok keretében. Vándorkiállítások formájában a válogatás eljut Kolozsvárra, Zilahra, voltak kiállítások Óradnán, Szovátán, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Sepsiszentgyörgyön, Bánffyahunyadon, Bonchidán, Pécsen, Debrecenben, Szegeden és Budapesten is.

(...)

A zsoboki alkotótábor huszonöt éve többek között egy olyan történet is, mely a többgenerációs együttalkotás révén a résztvevő képzőművészek számára a mester-tanítvány viszonyok születését is lehetővé tette. Erdélyi képzőművészetünk nagymesterei és feltörekvő, vagy éppen pályakezdő művészeink együttes táborozása a lehető legváltozatosabb képét adja a kortárs erdélyi művészetnek, az egymásra-hatásoknak vagy éppen az utánozhatatlan művészi egyéniségeknek. Ők azok az alkotók, akik egyrészt a II. világhábo-

rú után debütálnak, másrészt a huszadik század hatvanas-hetvenes éveiben indulnak a pályán, és végül, akik az ezredfordulón kezdik útjukat. Itt készült alkotásaik némelyike akár meghatározó is lehet majd az egykoron összeálló életműveikben.

(...)

Összegezve, elmondhatjuk a tábor művészeti hagyatékáról, hogy egyetemesség és erdélyiség, hagyomány és mindenkori avangárd egymásnak feszülő konfliktusából született alkotások együttese ez. (...)

Szabó Attila

muzeológus, képzőművész

Az írás, hosszabb változatban, eredetileg a Művelődés folyóirat 2020-as második, Bánffyahunyad és vidéke címet viselő mellékletben jelent meg (31–34 old.).

Történelmi emlékfal és lengyel kert

avatása a Szilágysomlyói Magyar Ház udvarán

Witold Pilecki lovassági kapitány – a lengyelek és a magyarok közös példaképe

Május 25-én, vagyis azon a napon, amelyen kivégezték Witold Pilecki lovassági kapitányt, a Totalitarizmusok ellen Harcoló Hősök Nemzetközi Emléknapját tartjuk Európában.

Az 1901-ben született Witold Pilecki lovassági kapitány élettörténete az önfeláldozás és hazafiasság ékes példája: az első világháborút követő lengyel függetlenségi harcok, köztük a lengyel-bolsevik háború hőse, harcol a második világháborúban, életének talán legismertebb mozzanata azonban az a pillanat, amikor tudatosan elfogatja magát, hogy az auschwitz-i koncentrációs táborba kerüljön. Ott ellenállási moz-

galmat szervez és folyamatosan tájékoztatja a lengyel földalatti hatóságokat a haláltábor működéséről. A zsidóság németek által szervezett kiirtásáról a nyugati szövetségesek az általa gyűjtött információk alapján értesülnek először. Szökése után az ellenállási mozgalom kulcsfigurája, részt vesz a Varsói Felkelésben, a szovjet megszállást követően pedig a Vörös Hadsereg által elkövetett bűnökről gyűjt információkat. 1947-ben a kommunista állambiztonság letartóztatja és sokszorosan megkínozza, aztán koholt vádak alapján a sztálinista terrorapparátus pribékjei koncepciók perben halálra ítélik, ezt követően 1948. május 25-én kivégzik.

Pileckit a lengyel Legfelsőbb Bíróság 1990-ben rehabilitálta, így ezredessé léptették elő, és a Fehér Sas Érdemrenddel tüntették ki. Michael Foot brit törté-

nész Pileckit a II. világháború hat legbátrabb embere közé sorolta, míg a lengyelországi zsidóság egyik vezetője így jellemezte a kapitány hőstetteit: „az elképzelhetetlen jószág példája ez az elképzelhetetlen gonoszság idején. Egyre több és több bizonyítékát látjuk annak, hogyan segítettek lengyelek zsidókat a Holocaust idején, hogy azután életükkel fizessenek ezért. Követni kell az olyan emberek példáját, mint Pilecki, mindenhol, ahol ma gonoszság történik”.

Tisztelet és dicsőség a Hősöknek!

Okos Márton
a Báthory–Bem Hagyományőrző Egyesület elnöke

Nyiszli Miklós méltatását a Szilágysági Magyarok Díjjal kitüntettek között, 24. oldalon olvashatják!

Witold Pilecki: 4859

1901 Oloniec 1948 Warszawa

„to przykład niewyobrażalnego dobra w czasach niewyobrażalnego zła” –

w ten sposób Michael Schudrich, naczelny rabin Polski scharakteryzował jednego ohotniczego więźnia Auschwitz. Tymczasem historyk brytyjski, Michael Foot zaliczył polskiego rotmistrza do szóstki najważniejszych ludzi II wojny światowej. We wrześniu 1940 roku dał się schwytac podczas oblawy policyjnej w Warszawie, aby trafic do Auschwitz, gdzie jako więzien spędził 945 dni. On jako pierwszy zdemaskował obóz śmierci, z którego szczęśliwie zbiegł w 1943 roku. Wyrosła na sowieckich bagnietach władza komunistyczna usmierciła go 25 maja 1948 roku. Od 2019 roku dzień ten jest w Europie obchodzony jako *Międzynarodowy Dzień Bohaterów Walki z Totalitaryzmem*.

„az elképzelhetetlen jóság példája ez, az elképzelhetetlen gonoszság idején” –

jellemezte Auschwitz egyetlen önkéntes rabját Michael Schudrich, Lengyelország főrabijja, míg Michael Foot brit történész a II. vh. hat legbátrabb embere közé sorolta a lengyel lovassági kapitányt. 1940 szeptemberében Varsóban egy razzia során elfogatta magát, hogy Auschwitzba kerülhessen, ahol fogolyként 945 napot töltött. Ő az első leplezője a haláltábornak, ahonnan 1943-ban sikeresen megszökött. 1948. május 25-én a szovjet szuronyok építette kommunista hatalom kivégezte, mely nap 2019 óta Európában a

Totalitarizmusok ellen harcoló hősök nemzetközi emléknapja.

„un exemplu al bunătății de neimaginat în acele timpuri ale răului de neînchipuit” –

așa l-a caracterizat Michael Schudrich, rabinul șef al Poloniei, pe singurul prizonier voluntar din Auschwitz, iar istoricul britanic Michael Foot l-a clasat pe căpitanul de cavalerie polonez printre cei mai curajoși șase oameni din al II-a Război Mondial. În septembrie 1940, în timpul unui raid din Varșovia, s-a lăsat prins și dus la Auschwitz, unde a petrecut 945 de zile ca prizonier. El a demascat primul atrocitățile din tabăra morții, din care a evadat cu succes în 1943. A fost executat la 25 mai 1948 de către autoritățile comuniste care și-au clădit puterea pe baionetele sovietice, zi care, începând din 2019, a fost declarată în Europa

Ziua internațională a eroilor luptei împotriva totalitarismului.

Állította a Báthory-Bem Hagymányórzó Egyesület
és a Báthory István Alapítvány
2020-ban, az auschwitz haláltábor felszabadulásának 75. évfordulóján

Dr. Nyiszli Miklós

orvos, író, memoáriró

Szilágysomlyó, 1901. június 17.

Nagyvárad, 1956. május 5.

Állította a Báthory-Bem Hagymányórzó Egyesület
és a Báthory István Alapítvány

2020-ban, az auschwitz haláltábor felszabadulásának 75. évfordulóján

Amikor

Bogdán Zsolt Bartis Attila-estje

Hat Bartis Attila novellából összeállította, előadja, rendezte, Bogdán Zsolt. A novellák: *A magyar nyelv rövid története, Károly, avagy az irodalom története, Engelhart, Bohumil, Vámos és az Úristen, A világ legmélyebb depressziója.*

Létszám: 40 fő

Kötelező jelentkezés: a Báthory Napok Facebook-eseményénél!!!

—————

Bartis Attila marosvásárhelyi születésű, Budapesten élő író és fotográfus novelláiból készített egyszemélyes előadást Bogdán Zsolt, amelyben a kommunista emlékekből kiindulva, azokra építve a múlt és jelen, egykor volt és ma is érvényes életérzését hozza a né-

zők elé. Korántse gondoljunk valami történelmi leckére, unalmas múltidézésre: itt a múlt csak alkalom arra, hogy a máról, a mindenkori emberiről beszéljen. Nevetni és épülni lehet, torokszorulva rácsodálkozni emberségünk csapdáira.

Már a szövegek magukban is erős töltetűek és kiválóan jelenítik meg a helyszínt, Marosvásárhelyt, a város utcáit, tereit, hangulatát. Mindehhez Bogdán Zsolt tolmácsolása hozzáadja a maga Vásárhely-képét és élményét, és ezen túl mindannyiunk kommunista Románia-hangulatát. Ezen az egyszeri, konkrétan túl az otthon és otthontalanság, még itt, de már odaát érzését, a kapaszkodást a múltba, az ismerősbe, ami menthetetlenül süllyed és pusztul...

Bodó Márta
Romkat.ro, 2020. szept. 2.

XXVIII. BÁTHORY NAPOK PROGRAMJA

2020. október 3–4. – Szilágysomlyó

2020. október 3. (szombat)

10:00–12:30 Kézműves foglalkozás: peddignád-kosárka fonása nem csak gyermekek számára. **Helyszín:** a Magyar Ház udvara, Csorgó (Argesului) utca 8. sz. **Létszám (összesen):** 15 fő, 3 fő felóránkénti lebontásban. **Foglalkozásvezető:** Széman Rózsa. **Jelentkezés online** a Báthory Napok Facebook-eseményénél!

10:00 Sakkverseny a Báthory Várkertben

12:00 **A Báthory Fest megnyitása** a várudvarban, hagyományörzők programja

14:00 Somlyó fiatal tehetségei, első rész – koncert a Várkertben

15:00 **Kiállításmegnyitó:** „Egy lángot adok, ápold, add tovább...” –

alkotások a zsoboki művésztábor képeiből. A kiállítást megnyitja Nagy Béla ny. mérnök, közíró (Kolozsvár).

15:30 **Nyiszli Miklós** és **Witold Pilecki** emléktáblájának leleplezése alkalmából **történelmi emlékfal és lengyel kert avatása**

A két program helyszíne a Szilágysomlyói Magyar Ház udvara, Csorgó (Argesului) utca 8. sz. **Létszám:** 30 fő. **Jelentkezés online** a Báthory Napok Facebook-eseményénél!

16:45 **Szilágysági Magyarok Díszoklevelek** átadása. Közreműködik a nagykárolyi Carmina Renascentia régizene együttes.

18:00 **Bartis Attila: Amikor.** Hat Bartis Attila novellából összeállította, előadja, rendezte, Bogdán Zsolt. A novellák: A magyar nyelv rövid története, Károly, avagy az irodalom története, Engelhart, Bohumil, Vámos és az Úristen, A világ legmélyebb depressziója.

A két program helyszíne a katolikus közösségi ház udvara. **Létszám:** 40 fő. **Jelentkezés online** a Báthory Napok Facebook-eseményénél!

19:00 Somlyó fiatal tehetségei, második rész – koncert a Várkertben

2020. október 4. (vasárnap)

Szeptember 15. – 2 óra

Szeptember 16. – 2 óra

Szeptember 23. – 2 óra

Egyéni munka – 12 óra

Szeptember 30. – 2 óra

10:00 **Római katolikus szentmise.** Részvétel a szentmiséken érvényes szabályozások szerint.

11:15 **Báthory István szobrának megkoszorúzása.** **Helyszín:** a szilágysomlyói római katolikus templom kertje. **Létszám:** 50 fő. Jelentkezés online a Báthory Napok Facebook-eseményénél!

A képzést Petkes Csaba, a Studio-didakt Kft. programigazgatója, továbbképzésvezető pedagógus tartja.

2020. október 23. (péntek)

A BÁTHORY NAPOKHOZ KAPCSOLÓDÓ PROGRAMOK

Szeptember 15. – szeptember 30.

Módszertani tréning a digitális oktatásról

Interaktív online képzés pedagógusoknak, közösen az RMPSZ-szel

Az idei esztendőben a koronavírus-járvány miatt áprilisban elmaradt **József Attila szavalóversenyt** a BIA Játékkuckó **online** rendezi meg, a Báthory Napok részeként.

Jelentkezési határidő: 2020. október 23.

PROGRAM

BÁTHORY FEST 2020

Sâmbătă 3 Octombrie 2020

⇒ În acest an activitățile festivalului și a Zilelor Báthory vor fi organizate respectând cu strictețe măsurile de protecție specifice COVID-19.

⇒ Accesul la eveniment din CETATEA Báthory se poate face prin înscriere/înregistrare la www.cniptsimleu.ro

⇒ Accesarea se poate face pe pagina de Facebook a Fundației Báthory István și EMKE Șimleu Silvaniei și împrejurimi, creată pentru acest eveniment.

⇒ La activitățile organizate în aer liber este obligatorie purtarea măștii, se va lua temperatura participanților și se va folosi dezinfectantul pentru mâini. Se va respecta distanțarea socială și în acest caz.

⇒ Organizatorii își arogă dreptul de a îndepărta de la activități pe cei care nu vor respecta Regulamentul.

10.00 Concurs de șah în Cetatea Báthory

12.00 Parada Costumelor Medievale

12.30 Deschiderea Oficială Báthory Fest în Cetatea Báthory

13.00 Tabără de reconstituire medievală: demonstrații de luptă, expoziție arme și armuri, divertisment, muzică, spectacole pentru copii.

14.00 Concert tinere talente din Șimleu – prima parte – Parcul Cetății Báthory.

15:00 „Îți dau o flacăără, îngrijește-o, dă-o mai departe!” – vernisajul expoziției din tabăra de creație de la Jebucu. Deschiderea expoziției: Nagy Béla, Cluj-Napoca.

15:30 Dezvelirea plăcii comemorative Nyiszli Miklós și Witold Pilecki; inaugurarea Peretelui istoric

și a Grădinii polone în curtea Casei Maghiarilor (Argeșului 8). Nr. participanți: 30. Înregistrare on-line: pe pagina de Facebook a evenimentului.

16:45 Decernarea Diplomelor de excelență Maghiari din Sălaj. Cântă: Formația de muzică renescentistă Carmina Renascentio din Carei.

18:00 Bartis Attila: *Când* – 6 nuvele din creația lui Bartis Attila în regia și interpretarea actorului Bogdán Zsolt. Loc: curtea Casei Tineretului Romano-catolic. Nr. participanți: 40.

19.00 Concert tinere talente din Șimleu – partea a doua – Parcul Cetății Báthory

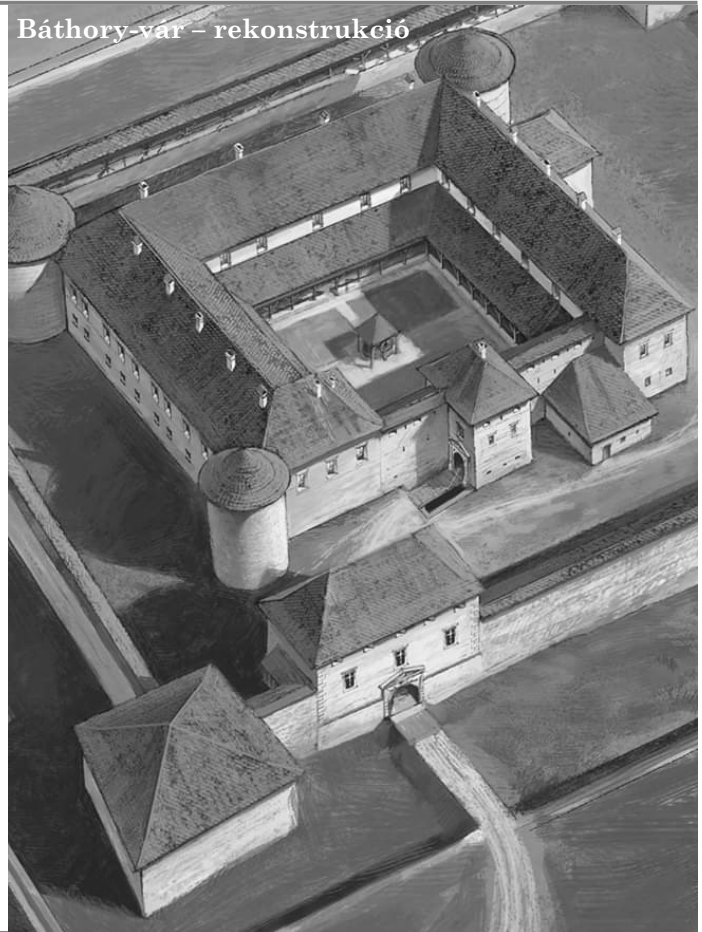
19.30 Spectacol de lumini și foc

Duminică 4 Octombrie 2020

10:00 Slujba religioasă la Biserica Romano-Catolică, cu respectare regulilor în vigoare.

11:15 Depuneri de coroane comemorative la Bustul lui Báthory István. Loc: Grădina Bisericii Romano-catolice. Nr. participanți: Maxim 50. Înregistrare: pe pagina de Facebook a evenimentului.

Báthory-var – rekonstrukció

BÁTHORY FEST 2020

PROGRAM

Saturday, October 3rd, 2020

10.00 Chess contest in Báthory's Fortress

12.00 Medieval Costume Parade

12.30 Official Opening of Báthory Fest in Báthory's Fortress

13.00 Medieval reenactment camp: fighting demonstrations, weapons and armor exhibition, entertainment, music, children's shows.

14.00 Concert of young talents from Șimleu - first part - Báthory's Fortress.

15:00 „*I give you a flame, take care of it, pass it on!*” – the opening of the exhibition in the creative camp from Jebucu. Opening of the exhibition: Nagy Béla, Cluj-Napoca.

15:30 Unveiling of the memorial plaque Nyiszli Miklós and Witold Pilecki; the inauguration of the Historical Wall and of the Polish Garden in the courtyard of the Hungarian House (Argeșului, 8). Nr. participants: 30. Online registration: on the Facebook page of the event.

16:45 Awarding the Sălaj Hungarians with the

⇒ This year the activities of the festival and the Báthory Days will be organized in strict compliance with the specific protection measures for COVID-19.

⇒ Access to the event in Báthory FORTRESS can be done by registering at www.cniptsimleu.ro

⇒ Access can be done on the Facebook page of the Báthory István Foundation and EMKE Șimleu Silvaniei, created for this event.

⇒ At outdoor activities it is mandatory to wear a mask, take the temperature of the participants and use hand sanitizer. Social distance will be respected in this case as well.

⇒ The organizers claim the right to remove from activities those who will not comply with the Regulation.

Diplomas of Excellence. Sings: Carmina Renascentio band from Carei.

18:00 Bartis Attila: *When* – 6 short stories from the creation of Bartis Attila directed and played by actor Bogdán Zsolt. Place: the courtyard of the Roman Catholic Youth House. Nr. participants: 40.

19.00 Concert young talents second part – Báthory's Fortress

19.30 CIRCUS FAIRIES - Light and fire show

Sunday, October 4th 2020

10:00 Religious service at the Roman Catholic Church, in compliance with the rules in force.

11:15 Laying of commemorative wreaths at the Bust of Báthory István. Place: the garden of the Roman Catholic Church. Nr. participants: Maximum 50. Registration: on the Facebook page of the event.

Emlékfal a Magyar Ház udvarán

Szilágysági Magyarok

Joikits Attila

Társadalmunk állandó változáson megy keresztül, rengeteg ráhatás irányítja, sokszor rosszak, de szerencsére többségében jók. Kik is formálják és hogyan a jó dolgokat társadalmunkban? Mi kell ahhoz, hogy jól menjenek a dolgok és talán a legfontosabb: milyen személyek irányítják ezeket a sokszor láthatatlan folyamatokat? Gondolom, egyetértenek velem, ha azt mondom, hogy a tanult embereknek nagyon nagy befolyása van, hogy milyen fordulatokat vesz társadalmunk. Ebben a kategóriában nagy szerep hárul a tanárookra, hiszen a tanár oktat és nevel is. Mindenki fel tudna sorolni ifjúságából egypár nevelőt, kiknek tevékenysége pozitívan hatott a további életútjukra. Nekem is van pár volt tanárom, akik meghatározó hatással voltak személyiségemre. Tudjuk, hogy általában amilyen tudást kap az ember az iskolaévei alatt, nagyjából azt használja fel alapul egész életében. A jó alapra lehet

építkezni, még több tudást szerezni. Az egyik ilyen volt tanárom Joikits Attila, kinek sokat köszönhetek, például azt, hogy én is történelemtanár lettem. Sokszor észreveszem tanítás alatt, hogy a tanár úrtól tanult dolgokkal színesítem óráimat, megpróbálok úgy tanítani, hogy diákjaim megszeressék a történelmet. Ma pedagógiai elv, hogy a tanuló fedezze fel a dolgokat és a tanár csak háttérből irányítson, mert a diák így jobban elsajátítja az anyagot. Joikits tanár úr már nagyon sok éve így tanított.

Nagy megtiszteltetés, hogy én írhatom meg a laudációt volt tanáromnak abból az alkalomból, hogy a 2020-as évben a Szilágysági Magyarok Díszoklevelét fogja megkapni. Röviden szeretném bemutatni a tanár urat, fontosabb életrajzi adatok alapján. 1939. szeptember 22-én született Kolozsváron, szülei Joikits Lajos és Gizella voltak. Egy olyan környezetben nőtt fel, ahol már gyermekként megtanulta a munka szeretetét a Dermata, ma Clujana, az Unirea és a Carbochim gyárak munkásnegyedében. Abban az időben Kolozsvár lakosságának többsége még magyar anyanyelvű volt, ezekben a gyárakban is többségében magyar munkások dolgoztak. Iskolái meghatározták további

életét, ahogy a tanár úr kifejezte, őket még a régi tanári gárda nevelte, nagyon jó szellemi útravalót kaptak. A gimnázium elvégzése után 1957-ben felvételit nyert a Bolyai Tudományegyetem történelem szakára, amit majd 1959-ben megszüntettek és létrejött a Babeş–Bolyai Tudományegyetem. A tanárok közül Imreh Istvánt és Csetri Elek professzorokat említi, kiktől nagyon sokat tanult. Az egyetem elvégzése után a Szilágyságba került, akkor még nem tudván, hogy élete további részét itt fogja élni. Először Lompértra, majd Sarmaságra és utána Szilágysomlyóra került. 1970 és 1976 között aligazgató az általános iskolában. Azokban az időkben nagyfokú iparosítás kezdődött Szilágysomlyón is, így felduzzadt a tanulók száma. Sajnos, megváltozott a nemzetiségi arány is, ezért fontos volt, hogy a magyar szakok továbbra is jól működjenek. Nagy felelősség hárult a magyar aligazgatóra. 1981-ben megszerzi az I-es pedagógiai fokozatot. A megvédés témája nagyon egyedi volt, talán nem is volt eddig ilyen: a bélyeg használata az oktatásban. Büszke vagyok, hogy én is kaptam egy tízest, mert felismertem a történelmi szereplőket három bélyegen és elmondtam azokról, amit tudtam. Ötvenkét éve él boldog házas-

ságban feleségével, Katalin asszonnyal. Két leányuk van, Klementina tanítónő, Melinda magyar szakos tanár. Mind a ketten Kolozsváron tanítanak a Báthori iskolában.

Nelson Mandela, Dél-Afrika volt elnöke mondta: „Az oktatás a leghatalmasabb fegyver, amit arra használhatsz, hogy megváltoztasd a világot.” Ha nem is tudjuk megváltoztatni a világot, de jobbat, szebbet, élhetőbbet, kulturáltabbat kell tenni. Nem elég egy tanárnak tanítani, példakép kell legyen, részt kell vegyen a társadalmi, kulturális életben. Joikits tanár úr ezekben bőven kivette részét. Szeretném a legfontosabb iskola utáni tevékenységeit felsorolni. 1990 januárjában megalakult Szilágysomlyón az RMDSZ, melynek első elnöke volt. Bizony, azokban az időkben bátorság kellett egy ilyen funkciót elvállalni. Az addig mellőzött magyarság kezdte kialakítani a politikai, kulturális intézményeit. Megalakult a Báthory István Alapítvány, melynek alapító és vezetőségi tagja volt. Tudjuk, hogy milyen fontos szerepet tölt be ez az alapítvány Szilágysomlyó kulturális életében. 1992-től kezdődően megtartották a Báthori Napokat, napjainkig is. Örvedetes, hogy a megye sok települése is tanult

a somlyói példából és „Napokat” tart.

1992-ben megalakult a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetség, melynek Szilágy megyében az első elnöke lett, egészen 1997-ig töltötte be ezt a tisztséget. Akkoriban kezdődött a Bolyai Nyári Akadémia tevékenysége, a tanár úrnak nagy szerepe volt ennek meghonosításában. Tevékenyen részt vett és több értékes dolgozattal járult hozzá a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság és az Erdélyi Múzeum-Egyesület tudományos értekezéseihez. A Partium Emlékhely és Műemlékbizottságban is több dolgozata jelent meg a somlyói Báthoryak életéről és tevékenységeikről. Több témájú írásával hozzájárult A 750 éves Szilágysomlyó könyv sikeréhez. Fáradhatatlanul igyekszik Szilágysomlyó értékeit bemutatni az arra kíváncsi hazai és külföldi turistáknak, eddig 216 alaklommal 72 helységről érkezett csoportot kalauzolt.

Joikits tanár úr a szabad idejét nem sajnálva is nevelte, oktatta diákjait, számtalan kirándulást szervezett Erdély-szerte felkeresve múzeumokat és magyar emlékhelyeket. Nagyon sokszor szervezett kirándulást Somlyóra és környékére. Személyes élményem, hogy gyalog mentünk át a Magurán egészen Sarmasá-

gig és onnan vonattal haza, közben nagyon sok dolgot elmondott Somlyó történelméből. Több évig bélyegkört szervezett, ahol megtanította diákjait hogyan és miért gyűjtsék a bélyeget és milyen értéket képviselnek. Többször tematikus kiállítást is szervezett ezekből. Udvarán pingpongasztal volt felállítva, ahol nagyon sokan tanultuk meg ezt a szép sportágat. Gombfoci-bajnokságot rendezett, persze ebből volt néha galiba otthon, hiszen a nagykabátok gombjai voltak a legjobb „focisták.”

Tudom, hogy ilyen röviden nagyon nehéz egy sikeres életpályát bemutatni, de igyekeztem bebizonyítani, hogy Joikits Attila tanár úr feltétlenül megérdemli a Szilágysági Magyarok Díszoklevet. Kedves tanár úr, nagyon jó egészséget kívánok és biztosra veszem, hogy még nagyon sok és értékes történelmi témájú cikket olvasunk a különböző kiadványokban. Köszönjük ezt a több évtizedes igényes munkát, mellyel igyekezett Szilágysomlyót és a környék fiataljait a lokálpatriotizmusra nevelni.

Vida János Antal

Szilágysági Magyarok

Vicsai János

Mintegy öt évtizedes ismeretségünk és barátságunk okán engedjék meg nekem, hogy ismertessem és méltassam Vicsai János nyugalmazott történelemtanár és iskolaigazgató életútját, munkásságát.

1947. június 9-én született a Máramaros megyei Monóban, a Tövishát legészakibb falujában, itt nevelkedett, ide járt elemi iskolába is. Gimnáziumi tanulmányait a szomszédos Szamosardón végezte, a középiskolát Szilágycsehben. Ezt követően Nagyváradon a hároméves pedagógiai főiskolán szerzett történelem–földrajz szakos tanári oklevelet 1969-ben, majd a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen történelem szakos oklevelet 1974-ben levelező tagozaton.

Pályafutását 1965-ben, 18 évesen helyettes tanárként kezdte, és 2010-ig a szamosardói általános iskolában tanított. „Történelem–földrajz szakos tanárként olyan hitelességgel tanított, mintha évezredek időuta-

zójaként megélte volna az események minden jelentősebb mozzanatát. Tanítványaival megszerettette a tantárgyát, mert a legbonyolultabb ismereteket is könnyed stílusban tudta eléjük tárni, humorral tűzdelve” – értékelte tanári habitusát egykori kollégája, Haragos Ilona nyugalmazott magyar nyelv és irodalom szakos tanárnő az Ezüstgyopár Díj 2019-es átadása alkalmából írott laudációjában. – „Országos tanulmányi kirándulásokat szervezett, (...) melyeknek célja a tanulók kulturális és magyarságtudatának erősítése volt. Ezek kivitelezése sok nehézséggel járt abban az időben.” Egy évtizeden át jelentős szerepet vállalt a Jóbarát diáklap által szervezett tantárgyolimpiák (úgynevezett T. O.-k) lebonyolításában is.

1971-től 2010-ig a szamosardói iskola igazgatója is volt egy olyan, bentlakással is rendelkező, magyar tannyelvű általános iskolában, ahova a szomszédos

falvakból azok a tanulók jártak, akik az elemi osztályok elvégzése után anyanyelvükön akarták folytatni tanulmányaikat. A diktatúra éveiben kisebbségiként sok nehézségbe ütközött, többszörös zaklatásnak, kihallgatásoknak volt kitéve, a Securitaténál megfigyelési dosszié is készült róla, mégis mindig a megfontolt megoldásokat kereste a konfliktushelyzetek feloldása érdekében. „Értett ahhoz, hogy összefogjon és összetartsen elvek és értékek mentén.” – állapítja meg Haragos Ilona.

Igazgatói tevékenysége folytán 1992-től hollandiai segítséggel sikerült az iskola és a bentlakás épületnek nagymértékű felújítását elvégezni, 1996-ban, amikor számos oktatási intézményben még csak álom volt egy iskolabusz működtetése, sikerült megoldania – szintén hollandiai adományozással – a bentlakó diákok hét eleji és hét végi ingáztatását. Kezdeményezésére 2006-ban az iskola felvehette a Kós Károly nevet, 2008-ban sikeresen pályázta meg az iskolaépület teljes, európai uniós alapokból történő rehabilitációját, amely végül 2012-ben fejeződött be. Igazgatói tevékenységét többszöri felkérésre 2010-ben váltotta főtanfelügyelő-helyettesi tisztségre a Máramaros megyei

tanfelügyelőségen. Ezt a tisztséget mintegy másfél éven át töltötte be 2011-es nyugdíjazásáig.

A tanítás, a jövő nemzedékének nevelése nyugdíjazását követően is szívügye maradt. Számos településen (Domokos, Sülelmed, Szamosardó) tanított még helyettes tanárként, és 2011-ben megalapította a Kós Károly-díjat saját finanszírozásból. Erre az a végzős VIII.-os tanuló jogosult, aki a szamosardói Kós Károly Általános Iskolában kimagasló tanulmányi eredménnyel végzett, és a közösség, a magyarság érdekéért kifejtett tevékenységekben ért el eredményeket.

Vicsai János a Tövishát Kulturális Társaság alapító tagja is, „a tövishátiság minden gondolatában, tetteiben fellelhető” – írta róla Vida Katalin 2018-ban a Tövishát Díj átadásának alkalmával. A tövishátiság, a tövisháti identitás megtartásában és fejlesztésében vállalt szerepét Vida Katalin a következőkben látta: a Szilágysági magyarok című 1999-es monográfiagyűjtemény létrejöttében betöltött szerepe, tíz helytörténeti írás kiadványbeli közlése; a Művelődés folyóirat 2016-os, tövisháti mellékletében szereplő szerzők munkájának összefogása, kapcsolattartás a szerkesztőség tagjaival; Tövishát és a szilágysági tájegységek népszerű-

sítése Kolozsváron az Apáczai Csere János Elméleti Líceum honismereti előadássorozatában, valamint a Magyarország Főkonzulátusa által szervezett Szilágysági barangolások című képzőművészeti kiállítás alkalmával 2018-ban; előadók toborzása a Tövishát Társaság kulturális programjaira; szamosardói színjátszó csoportok irányítása és tövisháti turnéik megszervezése; Szilágycseh és a tájegység falvai közötti kulturális-kozművelődési kommunikáció serkentése.

„Végvári katonák módjára” élte értelmiségi életét, idéztem vele kapcsolatban Kós Károly egykori értékelését egyik kalotaszegi pályatársáról a Hepehupa folyóirat 2017-es 1. számában. Mindezt ma sem gondolom másként: Kós Károly szellemisége, élni és tenni akarása mindvégig jellemezte Vicsai János munkásságát egy olyan közösségben, amely a megyehatárok felzabdaló hatása ellenére is őrzi szilágysági identitását.

Kovács Kuruc János

Nyiszli Miklós

1901–1956

Szilágysági Magyarok

Végzős középiskolás koromban életem egyik legmegrázóbb olvasmányélménye Nyiszli Miklós 1964-ben megjelent Orvos voltam Auschwitzban című műve volt. A szerzőről akkor még semmi mást nem tudtam, csak, amit börtönnapló könyvében vallott magáról. Jóval később tudtam meg, hogy ő városunk szülőtte.

Nyiszli Miklós 1901. június 17-én született Szilágysomlyón. Középiskoláit is szülővárosában végezte, majd orvosi tanulmányait Kolozsvár, Berlin és Kiel egyetemén folytatta. 1929-ben nyerte el doktori diplomáját az akkor még német Boroszló Friedrich Wilhelm Egyetemén mint korbonctan szakorvos. 1930–1937 között Nagyváradon volt általános orvos, majd 1937–1941 között Felsővisón és 1942–1944 között Szaplancán. 1944 májusában Auschwitzba deportálták, ahol dr. Josef Mengele boncolóorvosa lett. 1945 januárjában Auschwitz felszámolásakor egyike volt annak a 66.000

rabnak, akiket erőltetett menetben Németországba deportáltak. Abban, hogy a fogoly/lét/bizonytalanság, a sonderkommando, a boncoló műtő borzalmaival túlélhette, „az ellenállás egyetlen lehetséges ambíciója segítette: megmaradni, hogy papírra vethesse milliók legyilkolt, sírba vitt, kitörölt, végzetesen megsérült emlékezetét” (Cseke Gábor olvasónaplója). Az Ebensee-i táborban érte a felszabadulás. Felesége és lánya Bergen-Belsenből tért haza.

Emlékektől és büntudattól terhelten egyetlen vigasza: megpróbálni a továbbiakban újra értelmesen dolgozni, másokon segíteni. Ebben segítette a gázkamrát túlélte felesége és lánya. Boncolást azonban soha többet nem végzett.

1949-1950-ben Nagyváradon üzemi, majd 1951-től kórházi orvos volt. 1956. május 5-én, 54 éves korában halt meg szívinfarktusból.

Dr. Nyiszli Miklós 1946-ban vetette papírra borzongató önéletírását a hírhedt lengyelországi haláltáborban töltött időről és az ott végzett kényszerű foglalatosságáról. Túlélését a szakmájának köszönhető orvos volt, aki ráadásul Németországban végzett, kiváló szakmai tapasztalattal, tudással rendelkezett, ezért választotta ki – komoly vizsgáztatás után – laboratóriumának boncoló orvosául dr. Mengele, a milliók halálához hozzájáruló álorvos, miközben a „tudomány” nevében pokoli kísérleteket folytatott élő és holt embereken. A szerző megrázó képet fest az ember lealjasodásának hihetetlen, de mégis megtörtént eseteiről, a koncentrációs megsemmisítő táborok „működéséről”, hátborzongató napjairól kegyetlen, szenttelen pontossággal, és éppen ez a tárgyias megjelenítés teszi hitelessé a lágerbeszámolót.

Lágernaplóját először *Dr. Mengele boncoló orvosa voltam az auschwitzi krematóriumban* címmel saját kiadásában jelenteti meg könyv formában Nagyváradon, majd 1947-ben *Az auschwitzi pokol* címen a budapesti *Világ* című folyóirat közli folytatásokban. Ugyanitt *Tanú voltam Nürnbergben* címen cikksorozatban számol be arról a nemzetközi tárgyalássorozatról, amelyre 17 alkalommal rendelték be, és amelyen a

láger mellett működő hadianyag gyártó, és a rabokat halálra dolgoztató I. G. Farbenindustrie vétkes vezetőivel szembesítették.

A nagyváradi kiadáshoz Nyilatkozatot is csatol, ebből idézek.

„Alulírott dr. Nyiszli Miklós orvos, A.8450 tetoválási számot viselő volt KZ fogoly, e szerzésemben megjelenő művet, mely az emberiség történetének legsötétebb lapjait foglalja magában, minden indulattól mentesen, a valóságnak megfelelően, a legkisebb túlzás és színezés mellőzésével írtam meg, mint közvetlen szemlélője és szereplője az auschwitzi krematóriumok és máglyák munkájának, melyeknek tüzeben apák, anyák és gyermekek milliói enyésztek el. (...) Munkámmal nem töreksem irodalmi sikerre. Nem író, orvos voltam, amikor a minden képzeletet felülmúló borzalmakat átéltem, és most, hogy leírásukra sor került, most sem az író igényével, hanem az orvos tollával írtam meg könyvemet.

Kelt Nagyváradon, 1946. március havában, dr. Nyiszli Miklós.”

Közel 20 év elteltével, 1964-ben, némileg megszerkesztve az *Orvos voltam Auschwitzban* címet kapott művet újra és újra kiadják tengeren innen és túl szá-

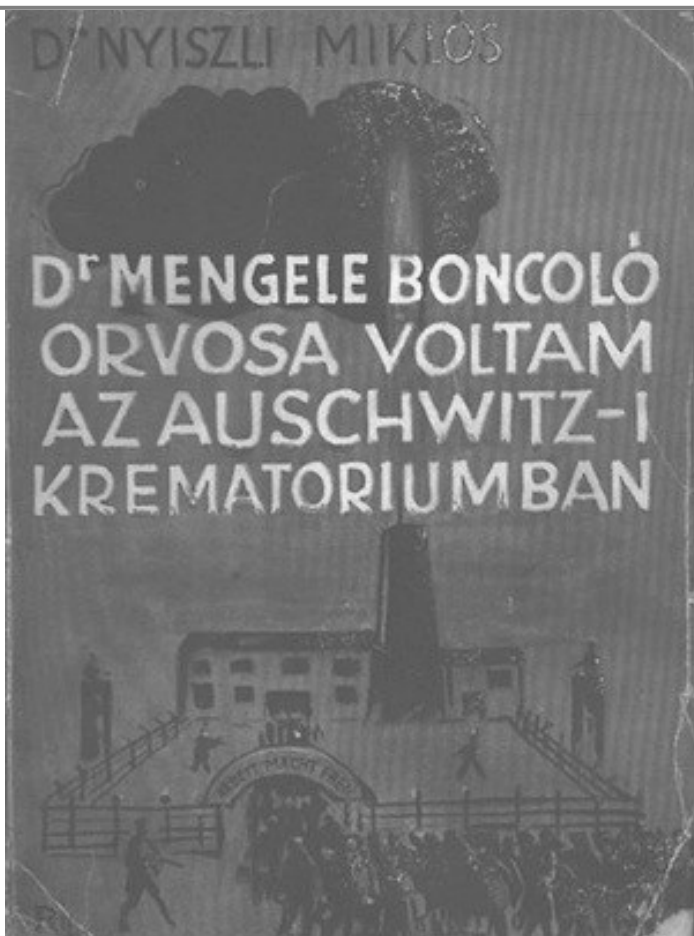
mos fordításban, így például román, angol, lengyel, francia, spanyol, szerbhorvát, héber, német nyelven, de könyvének nemzetközi sikerét már nem érte meg. Az érdeklődés nem annyira a mű irodalmi-esztétikai értékeinek szól – bár az sem elhanyagolható –, hanem a párját ritkító dokumentumnak.

Nyiszli tömören, jó intuícióval fogalmazta meg a lágerélet valóságát működtető rendszert, azt az abszurd helyzetet, amelyben maguk a foglyok voltak kénytelenek életben maradásuk reményében működtetni az embertelen gépezetet.

Ezt a képességet Kohn Hillel erdélyi szociológus és közíró így értékeli: „... az orvos józan, tudományos hangján túl az ember szól hozzánk. Olyan ember, akit a látottak orvostól íróvá avattak: legmélyebb emberi tragikumot figyelő és lejegyző, az átélteket képekben rögzítő íróvá.”

A laudációt tehát íróként is méltán megérdemli városunk egykori szülötte, Nyiszli Miklós, akinek könyvét maga a Nobel-díjas Kertész Imre is irodalmi szempontból igen fontos műnek tartotta.

Pocsveiler Ilona

Szilágysági Magyarok

Talán már nem újdonság senki számára, hogy Hollywood, vagy általában véve az amerikai filmgyártás tele van magyarokkal, sőt, már a kezdetekkor számos magyar, illetve magyar származású rendezővel, producerrel, filmstúdióalapítóval találkozhatunk. Gondoljunk csak a Paramount Pictures alapítójára, Zukor Adolfra; a sir Alexander Korda néven elhunyt, Kolozsvárról induló Korda Sándorra vagy a ma Michael Curtiz néven ismert, ugyancsak Janovics Jenő kolozsvári stúdiójából induló, később a Warner Bros. állandó munkatársává váló Kertész Mihályra, aki a Casablanca rendezéséért Oscar-díjat is kapott; Weisz Gyulára, a Columbia Pictures producerére; vagy akár a William Fox néven ismertté vált Fuchs Vilmosra, aki a Twentieth Century Fox alapítója.

Joe Pasternak
1901–1991

Aki ismeri a hollywoodi filmstúdiókat, észrevehet-e, hogy hiányzik két igazán jelentős műhely: a Universal és az MGM, azaz Merto–Goldwin–Mayer. Nos, ezekben vált filmes emberré, ismert majd kedvelt filmproducerré Joe Pasternak, azaz Paszternák József.

Az angol Wikipédia szerint Szilágysomlyón 1901. szeptember 19-én Paszternák József néven született, egyes források szerint Paszternák Jakabként, míg a Dohány utcai zsinagóga levéltárában őrzött, a szilágysomlyói zsidóság történetét megíró 7 kötet szerint viszont már születési neve is Joseph Herman Pasternak (Schweitzer József egykori főrabbi szíves közlése). Anyja Janowitz Róza volt, apja nevééről nem egyértelműek a források, amint az sem tisztázott, hogy kereskedő, könyvelő vagy kántor volt-e a tizenegygyerekes férfi. Minden esetre, Szabó Ádám cikke szerint

(*fidelio.hu*, 2017. okt. 14.) a nagycsaládban élő Pasternek később egy *Melyiket a kilenc közül?*-szerű történettel mesélte el az Egyesült Államokba kerülését: egy Géza bácsi nevű rokona már hosszú idő óta az Egyesült Államokban élt, és egy időben azt kérte a családtól, hogy egyik gyereküket küldjék ki hozzá, mert neki nincs utódja. Az apja sorba állította őt és testvéreit, és egyesével végig nézett rajtuk: a lányait mégsem küldheti, ahogy a legfiatalabb és a legidősebb fiát sem. Maradt hát maga Pasternak, aki foggal-körömmel tiltakozott a költözés ellen. Nem is küldték a tengerentúlra. Ennek ellenére megbarátkozott Amerika gondolatával, és 1920-ban vagy '21-ben útra is kelt.

Bár később befutott lett, nem vett részt Hollywood építésében. Előbb Philadelphiában egy gyárban öveket lyukasztott, majd New Yorkba ment, ahol csirkekopasztással és egy büfében kereste kenyerét. Néhány év múlva elvarázsolta a filmvilág, eleinte színész akart lenni, el is végzett egy képzést. Karrierjét alulról kezdte, végigjárt minden lépcsőfokot: először pincérsegéd volt a Paramount stúdió New York-i részlegénél, majd pincér lett, később, egy borzalmasra sikerült próbafelvétel után negyedik asszisztens lett egyik rendező

mellett, majd hamarosan már második számú asszisztensként dolgozott Allan Dwan alatt.

1926-ban (vagy '28-ban – mai tudásunkat Pasternakról végigkíséri a bizonytalanság) már a New York-i Universal küldte európai útra, ahol hamarosan a Universal európai részlegének menedzsere lett, Németországban, Ausztriában és Magyarországon is dolgozott. A *Nyugat* folyóirat 1934/21-es számában készített vele egy nyúl farknyi interjút – mint a szerző Lóránth László írta: „*Valóságos testőrség védi, nehogy idejét rabolják a kíváncsiak s autogrammostromlók. Reggel öttől éjfélig tart a munka és ez az aprótermetű ember bírja tüdővel, ideggel, hanggal – és ötletekkel. Cikkázik a deszkaállványok felett, veszekszik a színészekkel, minden moccanásban résztvesz, elismer, szid és dicsér. Pontosan déli tizenkettőkor van három perc ideje.*” Hogy miért jött Magyarországra filmezni – erről így vallott ugyanitt: „*Hát először is én... Szilágysomlyón születtem és ha valaki itt született, az sohasem felejtheti el. Másodszor: én utálok a frázisokat, de kijelentem, hogy Magyarországon vannak a világ legjobb filmmunkásai, akik olyan tűzzel, olyan fanati-*

kus lelkesedéssel dolgoznak velem, mintha maguknak csinálnák a filmeket. Itthon becsületes munkát kapok. Harmadszor: ha őszinte akarok lenni, egy nagyon kis százalékkal olcsóbb is a Hunnia a többi filmgyáraknál.”

Számos karriert indított be, vagy segédkezett kibontakozásuknál. Az 1930-as évek közepén Hollywoodba visszatérve magával vitte a német Henry Koster rendezőt, valamint Szóke Szakállt (S.Z. Sakall), de ő fedezte fel többek között Deanna Durbint, Gloria Jeant, Mario Lanzat, Gene Kellyt, Esther Williamst, Doris Dayt. Saját bevallása szerint nem „sztárokat csinált”, hanem pontosan tudta, hogy mi kell a nézőknek, így filmjei mindig sikeresek lettek, még ha a kritikusok fanyalogtak is. A legfontosabbnak azt tartotta, amit nem lehet megindokolni vagy elmagyarázni: a megérzéseket, az ösztönöket, amelyek szerte a leginkább segítették karrierjében.

1941-ben az MGM stúdióhoz szerződött. Ekkor már a musicalek királyaként emlegették, az MGM pedig pont ebben a műfajban volt a legjobb, így remekül illettek egymáshoz. Itt érte el legnagyobb sikerét a Ma-

rio Lanza főszereplésével készült *A nagy Caruso* című filmmel. Az ő ötlete volt az 1945-ös *Horgonyt fel!* című film emblemikus jelenete is, amelyben Gene Kelly az animált Jerry egérrel perdült táncra.

Utolsó filmjét a 20th Century Fox-nál készítette. A film befejezése előtt stroke-ot kapott, majd Parkinson-kórt diagnosztizáltak nála, így 1968-ban befejezte karrierjét. Pályafutása alatt kétszer jelölték Oscar-díjra és háromszor Golden Globe-ra. Háromszor pedig az Oscar díjátadó ünnepségért is ő felelt, köztük az 1966-os ceremóniáért is, amely az első színesben felvett ünnepség volt. Az este egyik sztárja David Lean Doktor Zsivágó című filmje volt, amelyet épp Joe távoli rokona, Boris Pasternak írt – tudjuk meg még Szabó Ádám cikkéből.

„Büszke vagyok rá, hogy 105 filmnél is producerkedtem, és ezek közül egyik sem csak felnőtteknek való.” – vallotta. Az volt az elve, hogy mindig pozitív hangulatú, vidám filmeket hozzon létre: egyszerűen a szórakoztatás volt a célja. Nemhogy vér nem folyt a filmjeiben, de forgatókönyveiben nem is betegedett meg soha senki. Naiv, jómodorú zenés vígjátékokat

készített, melyek a szextől és erőszaktól mentesek voltak. Még életében megkapta saját csillagát a Hollywoodi Hírességek sétányán – a 13 magyar származású csillag egyikét. Vagyonáról a *Múlt-kor* történelmi portál szerint egyszer úgy nyilatkozott: szívesen megvásárolná belőle Magyarországot, és visszaadná neki a szeretetet, a zenét és a szabadságot. Beverly Hills-ben halt meg 1991. szeptember 13-án.

Jegyzetek

Nem tudom, a szilágysomlyói, erdélyi közösségből hányan tudjuk, milyen nagy neveket adtunk a világnak. Abban reménykedem, hogy Joe Pasternak, avagy Paszternák József Szilágysági Magyarok Díja alkalmat ad arra is, hogy számba vegyük őket.

Széman Emese Rózsa

Jegyzetek